EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIES

Eduskunta, Perustuslakivaliokunta

LAUSUNTO

10.6.2026

Viite: Perustuslakivaliokunnan kokous 17.6.2026 klo 8.30

EOAK/4822/2026 Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 2 ja 10 luvun muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 98/2026 vp)

1 LAUSUNTOPYYNTÖ

Perustuslakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian asiantuntijaa kuultavaksi ja kirjallista asiantuntijalausuntoa yllä mainittuun kokoukseensa.

Hallituksen esityksen tarkoituksena on hallitusohjelman mukaisesti varmistaa, että pakkokeinolaki tukee rikostorjuntaa riittävällä tavalla. Pakkokeinolain mukaisia vangitsemisen edellytyksiä selkeytettäisiin ottaen huomioon kansainvälinen ja kansallinen oikeuskäytäntö. Rikoksesta todennäköisin syin epäillyn vangitseminen edellyttäisi aina jonkin pakkokeinolaissa määritellyn erityisen edellytyksen esimerkiksi karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaran käsillä oloa. Lisäksi lainsäädäntöön lisättäisiin vangitsemisen edellytykseksi uusi hengen, terveyden tai vapauden vaarantumisen uhkaan perustuva vangitsemisperuste. Edelleen lakiin lisättäisiin säännökset salaisesta paikkaan kohdistuvasta etsinnästä ja osallistuvan tietolähteen käytöstä. Ampuma-aserikos lisättäisiin ylimääräisen tiedon käyttämistä koskevaksi perusterikokseksi.

Olen antanut hallituksen esitysluonnoksesta oikeusministeriölle lausunnon EOAK/7481/2025. Siinä esitettyjä näkökohtia on osin otettu hallituksen esitystä laadittaessa huomioon. Katson kuitenkin aiheelliseksi nostaa tässä yhteydessä vielä esiin seuraavat näkökohdat.

2 ALUKSI

Esityksessä on tunnistettu, että ehdotettu sääntely on merkityksellistä perustuslain 2 §:n 3 momentissa säädetyn lakisidonnaisuuden- ja lainalaisuusperiaatteen, 7 §:ssä turvatun henkilökohtaisen vapauden, 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja kotirauhan suojan, 21 §:ssä säädetyn

oikeusturvan, 22 §:ssä säädetyn perusoikeuksien turvaamisen ja 124 §:ssä säädetyn julkisen hallintotehtävän antamista koskevan perustuslain säännöksen kannalta. Lisäksi sääntely on merkityksellistä erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5, 6 ja 8 artiklan kannalta. Esityksessä on nähdäkseni lähtökohtaisesti kattavat säätämisjärjestysperustelut.

3 PAKKOKEINOLAIN 2 LUKU

3.1 Vangitsemisen erityiset edellytykset

Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:ää muutettaisiin siten, että vangitseminen ei voisi enää perustua saman luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohtaa vastaavalla tavalla pelkkään rikoksen vakavuuteen.

Voimassa olevan pakkokeinolain mukaan karttamis-, sotkemis- tai jatkamisvaaraa ei edellytetä, mikäli kysymys on rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta. Näidenkin rikosten kohdalla on kuitenkin otettava huomioon pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n säännös suhteellisuusperiaatteesta, pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n säännös vähimmän haitan periaatteesta ja pakkokeinolain 2 luvun 13 §:n kohtuuttoman vangitsemisen kielto.

Pakkokeinolain esityöt (HE 14/1985 vp s. 48, HE 52/2002 vp s. 56 ja 57 ja HE 222/2010 vp s. 247) viittaavat nähdäkseni siihen, että nykyiseen lakiin sisältyvässä sääntelyratkaisussa on alunperin kysymys yhtäältä järjestelmän uskottavuudesta ja toisaalta eräänlaisesta legaalisesta presumptiosta, joka perustuu siihen, että rikoksesta epäilty, jota todennäköisesti odottaa vuosien ehdoton vankeusrangaistus, yleensä pyrkii karttamaan oikeudenkäyntiä ja vankilaan joutumistaan. Kysymys on siis oletetusta sotkemis- ja karttamisvaarasta, jota kussakin yksittäistapauksessa on kuitenkin tarkasteltava kriittisesti suhteellisuusperiaatteen, vähimmän haitan periaatteen ja kohtuuttoman vangitsemisen kiellon valossa. Syyttömyysolettama ei siis nähdäkseni estä ottamasta karttamisvaaran arvioinnissa huomioon odotettavissa olevaa pitkää ehdotonta vankeusrangaistusta. Pakkokeinojahan käytetään yleensäkin tilanteissa, joissa syyttömyysolettamaa ei ole vielä kumottu.

Esityksen tavoitteena on saattaa pakkokeinolaissa säädetyt vangitsemisenedellytykset vastaamaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisuja (lähinnä Buzadji v. Moldova 5.7.2016 ja Idalov v. Venäjä 22.5.2012) sekä korkeimman oikeuden ratkaisua KKO 2024:20. Ratkaisussaan KKO 2024:20 korkein oikeus katsoi muuttuneeseen EIT:n tulkintakäytäntöön viitaten, että rikoksesta epäillyn määrääminen pidettäväksi vangittuna pelkästään epäillyn rikoksen vakavuuden perusteella oli perustuslain 106 §:ssä tarkoitetulla tavalla ilmeisessä ristiriidassa perustuslain 7 §:n kanssa, kun sitä tulkittiin ihmisoikeussopimuksen 5 artiklaa koskevan EIT:n ratkaisukäytännön mukaisesti.

Minulla ei ole ehdotetun sääntelyn lähtökohtiin huomioita. Korostan tässä yhteydessä kuitenkin sitä, että karttamisvaaraa ja sotkemisvaaraa arvioitaessa odotettavissa olevan vankeusrangaistuksen pituuden tulisi edelleen olla seikka, jonka tuomioistuin voi ottaa huomioon arvioidessaan esimerkiksi epäillyn rikoksentekijän ulkomaille pakenemisen vaaraa.

3.2 Ehdotetuista yksittäisistä erityisistä edellytyksistä

Ehdotetun pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentin 4 kohdaksi, vangitsemisen erityiseksi edellytykseksi, ehdotetaan sitä, että ”rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän aiheuttaa vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle.”

Säännöksen tarkoitus olisi perusteluiden (s. 109–110) mukaan yhteydessä turvallisuuden ylläpitoon ja tarpeeseen ennalta ehkäistä välitöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa vaaraa, jonka epäiltäisiin aiheutuvan vakavasta rikoksesta epäillyn vangitsematta jättämisestä. Turvallisuudella tarkoitettaisiin myös poliisilaissa omaksutusti yleisen turvallisuuden ohella yksittäisten henkilöiden turvallisuutta sekä turvallisuutta yksityisissä paikoissa (HE 224/2010 vp, s. 71). Kyse olisi jatkamisvaaran tavoin preventiivisestä toimenpiteestä.

Käsitykseni mukaan peruste näyttää varsin paljon lähenevän ehdotetun pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohdan c alakohdan perustetta ”jatkaa rikollista toimintaa”, mutta perusteluiden mukaan ehdotetun 4 kohdan tilanteessa ”ei olisikaan viitteitä taikka konkreettista selvitystä varsinaisesta rikollisen toiminnan jatkamisen vaarasta.” On jossain määrin tulkinnanvaraista, voiko ehdotetussa 4 kohdan tilanteessa ”aiheuttaa vaaraa jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle” olla tosiasiallisessa soveltamistilanteessa kysymys muusta kuin rikollisen toiminnan jatkamisesta.

En myöskään ole vakuuttunut siitä, että ehdotettu sanamuoto voisi tarkoittaa perusteluissa todetuin tavoin yksittäisten henkilöiden turvallisuuteen kohdistuvan uhan ohella ”yleistä turvallisuutta”. Käsitykseni mukaan ehdotettu sanamuoto ”jonkun hengelle, terveydelle tai vapaudelle” tarkoittaa lähtökohtaisesti johonkin yksilöityyn henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa uhkaa. Lienee kuitenkin mahdollista, että esimerkiksi terrorismirikoksissa henkeen ja terveyteen kohdistuvien tekojen tarkka kohderyhmä saattaa määräytyä sattumanvaraisesti, jolloin kysymys voisi väljästi tulkiten olla myös yleisestä turvallisuudesta.

Väljien tulkintojen mahdollisuuteen on kuitenkin rikosoikeuteen ja perusoikeuksien rajoittamiseen liittyvässä asiayhteydessä suhtauduttava torjuvasti tai ainakin hyvin varauksellisesti. Pidän ongelmallisena, etteivät säännöksen perustelut vastaa säännöksen sanamuotoa.

4 PAKKOKEINOLAIN 10 LUKU

4.1 Ehdotettuja uusia keinoja

Salainen paikkaan kohdistuva etsintä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan pakkokeinolaissa säädettäväksi salaisesta kotietsinnästä (26 a § – 26 j §), joka on uusi toimivaltuus suomalaisessa lainsäädännössä. Ehdotetulla sääntelyllä puututtaisiin perustuslain 10 §:n 1 momentissa suojattuun yksityiselämään ja kotirauhaan, jonka puuttumisen edellytyksistä, erityisistä lakivarauksista, on säädetty pykälän 3 momentissa. Säännöstä koskeva muutosehdotus on tällä hetkellä perustuslakivaliokunnassa käsiteltävänä (HE 50/2026 vp).

Salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän tarvetta perustellaan (s. 24–25) muun muassa sillä, että esitutkintaviranomaisten käytännön toiminnassa on havaittu useita tilanteita, joissa tiettyyn tilaan tai muuhun paikkaan kohdistuneen etsinnän toimittaminen olisi ollut rikoksen selvittämisen kannalta perusteltua tehdä kohdehenkilön tietämättä. Jos rikostutkinta liian varhaisessa vaiheessa paljastuu tiedonhankinnan kohdehenkilölle, tämä voi hallituksen esityksen mukaan vaarantaa tiedonhankinnan tarkoituksen toteutumisen ja pahimmillaan estää rikosvastuun toteutumisen ja muiden oikeushyvien suojelemisen.

Salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän yleiset edellytykset

Voimassa olevan pakkokeinolain 10 luvun 2 §:ssä säädetään salaisten pakkokeinojen yleisistä edellytyksistä. Kaikille keinoille yhteisenä edellytyksenä on, että pakkokeinon käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Osalle keinoista on niiden käytölle säädetty edellytykseksi ”voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle”. Perusoikeuksiin syvimmin puuttuvien keinojen (peitetoiminta, valeosto, asuntokuuntelu) edellytyksenä on edellä olevan lisäksi se, että niiden käyttö on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

Nyt ehdotetaan, että salaisen kotietsinnän, salaisen erityisen kotietsinnän ja salaisen paikanetsinnän sekä näihin etsintöihin liittyvän haltuunoton ja jäljentämisen edellytykseksi asetettaisiin – sen lisäksi, että sen käytöllä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja – ”jos niillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle”. Erittäin tärkeän merkityksen vaatimus tarkoittaisi esityksen mukaan sitä, että ilman kyseisen pakkokeinon käyttöä rikoksen selvittäminen aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai se olisi muuten hyvin työlästä. Huomioon voidaan myös ottaa esimerkiksi se, että tutkinnan pitkittymisestä aiheutuu erityistä vaaraa.

Salaiselle erityiselle kotietsinnälle (*etsintä sellaisessa tilassa, jossa etsinnän kohteeksi on syytä olettaa joutuvan tietoa, josta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 10–14, 16, 20 tai 21 §:n mukaan on*

velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamasta ja johon ei tämän lain 7 luvun 3 §:n nojalla saa kohdistaa takavarikkoa tai asiakirjan jäljentämistä) asetettaisiin edellytykseksi lisäksi, että se on välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi.

Välttämättömyysedellytys tarkoittaa sitä, että ”esitutkintaviranomainen voisi saada luvan käyttää kysymyksessä olevaa salaista pakkokeinoa vain, jos viranomainen voi osoittaa, että rikoksen selvittäminen muilla pakkokeinoilla ja esitutkintamenetelmillä --- ei olisi mahdollista tai ainakin vaatisi oleellisesti enemmän voimavaroja tai viivyttäisi rikoksen selvittämistä kohtuuttomasti.” (HE 222/2010 vp, s. 316).

Sitä, että salaisille paikanetsinnöille ei ehdoteta välttämättömyysedellytystä – salaista erityistä kotietsintää lukuun ottamatta – perustellaan (s. 32) muun muassa sillä, että salaisen paikkaan kohdistuvan etsinnän perusoikeuksiin puuttumisen asteen arvioidaan rinnastuvan niihin pakkokeinoihin, joiden käyttämisen edellytykseksi on voimassa olevassa pakkokeinolaissa säädetty edellytys keinon erittäin tärkeästä merkityksestä rikoksen selvittämiselle. Esimerkiksi asuntokuuntelussa perusoikeuksiin puuttuminen kohdistuu sekä kotirauhaan että luottamukselliseen viestintään, kun puolestaan salaisella kotietsinnällä puututtaisiin lähtökohtaisesti vain kotirauhan suojaan. Toisaalta molemmissa on kyse yksityiselämän suojasta. Esityksessä arvioidaan, että välttämättömyysvaatimukseen sidotulla asuntokuuntelulla puututaan lähtökohtaisesti tuntuvammin perusoikeuksiin kuin salaisilla etsinnöillä. Esimerkiksi salainen kotietsintä ei kohdistuisi kotirauhan suojaamassa paikassa käytäviin luottamuksellisiin keskusteluihin eikä siihen mitä paikassa tapahtuu tai tehdään. Esityksen mukaan salainen etsintä toimivaltuutena myös todennäköisesti vähentäisi tarvetta käyttää muita perusoikeuksiin puuttuvia salaisia pakkokeinoja tai ainakin vähentäisi niiden käyttämistä koskevaa ajallista kestoa.

Lisäksi perusteluissa katsotaan, että jos salaisten etsintöjen edellytykseksi asetettaisiin keinon käytön välttämättömyys rikoksen selvittämiselle, salaisia etsintöjä ei välttämättä olisi mahdollista käyttää tilanteissa, joissa sinänsä olisi mahdollista käyttää myös pakkokeinolain 8 luvun mukaisesti toteutettavaa etsintää. Ongelmaksi tällöin muodostuisi erityisesti rikostutkinnan paljastuminen liian varhaisessa vaiheessa.

Sivuilla 27–29 on esitetty esimerkkejä siitä, mitä epäillyn tietoon tullut kotietsintä voi aiheuttaa:

- ”olisi vaarantanut rikoskokonaisuuden selvittämisen”,
- ”toimii kohdehenkilölle etsinnästä tehtävä ilmoitus sellaisena varoituksena, joka saa hänet tai jonkun muun toimintaan liittyvän henkilön muuttamaan rikollista toimintasuunnitelmaansa”,
- ”asian selvittäminen voisi vaarantua sotkemisvaaran vuoksi” ja
- ”pitkäänkin kestänyt rikostutkinta päätyy tuloksettomaksi”.

Esimerkit, joilla välttämättömyyskriteerin soveltumattomuutta perustellaan, viittaavat mielestäni pikemminkin siihen, että rikoksen selvittäminen muilla keinoilla ei olisi mahdollista eli välttämättömyysedellytykseen.

Totean nyt ehdotettavien toimivaltuuksien poikkeavan muista salaisista pakkokeinoista siinä, että käytettävissä on vastaavat pakkokeinolain 8 luvussa säädetyt keinot ”ei salaisina”. Muut pakkokeinolain 10 luvussa säädetyt salaiset pakkokeinot ovat käsitykseni mukaan sellaisia, että niitä vastaavia muita pakkokeinoja ei ole. Pakkokeinolain suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteet tarkoittavat käsitykseni mukaan muun muassa sitä, että paikkaan kohdistuvat etsinnät tulee ensisijaisesti suorittaa pakkokeinolain 8 luvun mukaisina etsintöinä. Käytännössä konkreettisesti etsinnällä saatavat tiedot eivät käsitykseni mukaan eroa sen perusteella, toimitetaanko etsintä pakkokeinolain 8 luvun mukaisena tai ehdotetun mukaisesti salaisena.

Mikäli toimenpiteelle asetettaisiin välttämättömyysedellytys, edellyttäisi se toimenpidettä koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä selostamaan, miksi rikoksen selvittäminen ei olisi mahdollista pakkokeinolain 8 luvun mukaisella etsinnällä. Pidän tätä perusoikeuksien rajoittamisen oikeasuhtaisuuden kannalta oleellisena. Käytännössä perustelut todennäköisesti vastaisivat edellä ranskalaisin viivoin esitettyjä hallituksen esityksen sivuilla 27–29 mainittuja seikkoja.

Edellä selostetuilla perusteilla salaisille etsinnöille olisi mielestäni perusteltua asettaa välttämättömyysedellytys, joka tulisi ilmetä lisäämällä tässä ehdotetut uudet salaiset pakkokeinot pakkokeinolain 10 luvun 2 §:n 2 momentin viimeisen virkkeen luetteloon peitetoiminnan, valeoston ja asuntokuuntelun lisäksi.

Erityiset edellytykset

Salaisen kotietsinnän ja salaisen erityisen kotietsinnän edellytykseksi ehdotetaan, että tilan tai paikan haltijaa on syytä epäillä pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta. Mainitussa lainkohdassa säädellään telekuunteluluvan myöntämisen edellytyksenä olevista perusterikoksista. Salaisen paikanetsinnän osalta perusterikoksiksi ehdotetaan pakkokeinolain 10 luvun 16 §:ssä tarkoitettuja rikoksia, jotka ovat teknisen kuuntelun perusterikoksia.

Totean kuitenkin tällaisen viittaukseen perustuvan sääntelyn voivan olla jossain määrin ongelmallista perustuslaissa säädettyjen kvalifioitujen rajoitusperusteiden arvioinnin näkökulmasta. Nyt ehdotetussa sääntelyssä salaisen kotietsinnän ja salaisen erityisen kotietsinnän kohdalla on kysymys kotirauhaan puuttuvasta toimivallasta. Telekuuntelun toimivaltuuden mahdollistavat rikokset on sen sijaan säädetty lakiin perustuslain 10 §:n 4 momentin viestinnän suojan kvalifioitu lakivaraus huomioon ottaen. Voi esittää kysymyksen, ovatko em. perusoikeuksia koskevat lakivaraukset siinä määrin yhteneväisiä, että ehdotettu sääntely on ilman erillistä arviota

hyväksyttävä. Kysymys on kuitenkin yksityisyyden suojan eri ulottuvuuksista.

En pidä asianmukaisena perusteluna sitä, että salaisen kotietsinnän arvioidaan täyttävän perusoikeuden rajoittamisen välttämättömyysvaatimuksen, koska sääntelyssä turvattaisiin oikeusturvakeinot (s. 143).

4.2 Pakkokeinolain 10 luvun sekä Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakien yhteensovittaminen rikoksen selvittämisvaiheen osalta

Esityksessä ehdotetaan, että pakkokeinolain 10 luvussa säädettäisiin nimenomaisesti myös Tullin ja Rajavartiolaitoksen käytössä olevista salaisista pakkokeinoista rikoksen selvittämiseksi. Esityksessä ehdotetaan tältä osin sääntelyn siirtämistä Tullin ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaeista pakkokeinolain 10 lukuun.

Tarkoituksena on, että ehdotetut 35 ja 37 §:t valeostosta päättämisestä ja valeoston toteuttamista koskevasta päätöksestä vastaisivat voimassa olevaa rikostorjunnasta Tullissa ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettua sääntelyä. (s. 125)

Ehdotettu lisäys 37 §:ään ei kuitenkaan näytä vastaavaan voimassa olevaa em. lakien sääntelyä päätöksenteon osalta. Voimassa olevien lakien (Tullin rikostorjuntalaki 37 § 1 mom. ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalaki 34 l § 1 mom.) mukaan päätöksen yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttamisesta tekee valeoston toteuttamisesta vastaava salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu tullimies/rajavartiomies.

Nyt ehdotettujen 37 §:n 5 ja 6 momenttien säädösteksti näyttää samalta kuin ehdotetuissa 35 §:n 4 ja 5 momenteissa eli päätösprosessi olisi samanlainen niin yksinomaan tietoverkossa tehtävästä valeostosta päättämisessä kuin yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toteuttamista koskevassa päätöksessä.

Ehdotetun mukaisesti päätöksen molemmissa tilanteissa tekisi keskusrikospoliisin päällikkö Tullin tai Rajavartiolaitoksen laissa mainitun virkamiehen esityksestä. Lisäksi ehdotetuissa 37 §:n 5 ja 6 momenteissa ei näyttäisi vastoin voimassa olevaa lakia olevan kysymys päätöksestä ”valeoston toteuttamisesta”.

Tämä ei perustelujen mukaan näyttäisi olevan tarkoitus. Sääntely ehdotetussa muodossa eroaisi voimassa olevasta.

4.3 Pakkokeinolaki 10 luku 40 a § – 40 d § Osallistuva tietolähde

Pakkokeinolain 10 lukuun ehdotetaan sääntelyä osallistuvasta tietolähteestä, joka pakkokeinona asettuisi peitetoiminnan ja ohjatun tietolähdetoiminnan väliin. Merkittävänä erona ohjattuun

tietolähdetoimintaan olisi se, että kyse olisi tietyssä määrin tietolähteen osallistumisesta rikolliseen toimintaan, kuten avunantoon johonkin rikokseen

Totean ehdotetun sääntelyn olevan varsin ongelmallista osallistuvan tietolähteen rikosvastuun toteuttamisen tai toteuttamatta jättämisen kannalta.

Perustelujen mukaan ratkaisu osallistuvan tietolähteen rikosvastuun ja sen poissulkemisen osalta tulisi tehdä varhaisemmassa vaiheessa kuin vasta esimerkiksi tietoisuuden perusteella syyteharkinnassa tai tuomioistuinkäsittelyssä (s. 52). Lähtökohtaisesti tietolähteenä toimiva henkilö ei olisi rikoksesta epäilty esitutkinnassa, jossa osallistuvaa tietolähdetoimintaa käytetään (s. 89).

Käytännön rikosvastuun rajaamisen ongelmia voi aiheutua esimerkiksi niissä mahdollisissa tilanteissa, joissa osallistuvalla tietolähteellä on ”omaa”, esitutkintaviranomaisen ohjauksesta riippumatonta huumausainerikollisuutta vaikkapa hallussa pitämänsä huumausaineen perusteella, jonka osalta rikosvastuun poissulkemiseen ei olisi edellytyksiä. Käytännössähän tietolähteinä varsinkin huumausainerikosten tutkinnassa käytetään usein henkilöitä, jotka kuuluvat rikollispiireihin ja joilla yleensä on saman alan omaakin toimintaa. Rikosvastuun rajaamisesta ei saisi muodostua välinettä, jolla tietolähteitä käytännössä palkitaan toiminnastaan osallistuvina tietolähteinä.

Kiinnitän lisäksi huomiota siihen, että tietolähdetoiminta voi olla ongelmallinen viestinnän luottamuksellisuuden kannalta. Niin voimassa olevaan lakiin perustuva ohjattu tietolähde kuin nyt ehdotettu osallistuva tietolähde voi käsitykseni mukaan hankkia tietoa viestien sisällöstä tai kuunnella kotirauhan piirissä tapahtuvaa keskustelua, vaikka esimerkiksi pakkokeinolain 10 luvun 17 §:ssä säädetty asuntokuuntelu on sallittu vain lainkohdassa säädetyissä vakavissa rikoksissa tuomioistuimen luvalla esitutkintavirkamiehen toimeenpanemana. Myös tarvittavien laitteiden asentamiseen on pakkokeinolain 10 luvun 26 §:n nojalla toimivalta vain esitutkintavirkamiehellä.

Perustuslain 10 §:n 4 momentissa säädetyn mukaisesti luottamuksellisen viestin suojaan puuttumisen edellytyksenä rikostorjunnassa on, että kysymys on yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavan rikoksen tutkinnasta. Ongelmallista niin voimassa olevan tietolähdetoiminnan kuin ehdotetun kohdalla on se, että toimenpiteen käyttöä ei ole sidottu mihinkään perusterikokseen.

Vaikka on katsottu, että perustuslain 10 §:n 2 momentti ei suojaa tavallisen kuuloetäisyydellä käytävän keskustelun sisältöä ulkopuolisilta, ja ilmeisesti vain teknisin apuvälinein luottamukselliseksi tarkoitetun keskustelun kuunteleminen olisi puuttumista säännöksessä turvattuihin oikeushyviin (vrt. HE 309/1993 vp, s. 53), voi tietolähteen käyttö tosiasiassa johtaa asuntokuuntelua koskevan sääntelyn kiertämiseen. Esimerkiksi asunnossa

tapahtuvan peitetoiminnan (PKL 10:27,4) osalta on todettava, että peitetoiminta on mahdollista vain laissa säädettyjen vakavien perusterikosten kohdalla, mikä sinällään täyttänee perustuslain 10 §:n 4 momentissa säädetyt rajoitusperusteet. Tietolähdetoiminnan kohdalla toimivallan käyttöön ei sen sijaan ole perusterikoksista johtuvia rajoitteita.

Mielestäni edellä todettu edellyttäisi perusteellista arviointia tietolähdetoiminnan suhteesta luottamuksellisen viestinnän suojaan. Asiaa ei luonnoksen perusteluista (s. 144) ilmenevin tavoin ole arvioitu perustuslakivaliokunnan tähänastisessa lausuntokäytännössä erityisesti minkään perusoikeuden kannalta.

Ongelmallista on myös se, että tietolähdetoiminnan ulkopuolinen valvonta on käytännössä haastavaa. Kysymys on poliisin toiminnan vastuullisuuden valvonnan haasteista toimintakentällä, joka demokraattisessa oikeusvaltiossa on vähiten julkista ja läpinäkyvää (ks. aiheesta HaVL 40/2014 vp).

4.4 Pakkokeinolaki 10 luku 40 a § – 40 d § Ylimääräisen tiedon käyttö

Ylimääräisen tiedon käytön mahdollistaviin rikoksiin esitetään lisättäväksi rikoslain 41 luvun 1 §:ssä tarkoitettu ampuma-aserikos, josta rangaistusseuraamuksena on sakko tai enintään kahden vuoden mittainen vankeusrangaistus.

Ehdotusta perustellaan (s. 154) sillä, että huumausainerikosten (joka sisältyy voimassa olevaan pakkokeinolain 10 luvun 56 §:n 2 momentin mukaiseen rikoslistaukseen; huom. tässä) tavoin ampuma-aserikokset liittyvät monessa tapauksessa vakavampien rikosten tekemiseen tai samaan rikoskokonaisuuteen. Niiden voidaan perustelujen mukaan katsoa kuuluvan perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettujen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavien rikosten piiriin. Tämän ja edellä todetun johdosta esityksessä pidetään perusteltuna, että ylimääräistä tietoa saisi käyttää myös ampuma-aserikoksen selvittämisessä, jos ylimääräisen tiedon käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiselle.

Totean tältä osin, että vertaaminen huumausainerikokseen ei ole mielestäni kaikilta osin perusteltua. Rikoslain 41 luvun 1 §:ssä säädetyn ampuma-aserikoksen mukaiseen tunnusmerkistöön sisältyy tekomuotoja, joita tuskin voi pitää perustuslain 10 §:n 4 momentissa tarkoitettuina yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vaarantavina rikoksina.

Oikeusasiamies
Jari Råman

Esittelijäneuvos
Mikko Eteläpää

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.